

occasum declinante, occidebatur seu immolabatur agnus, assabatur etiam et comedebatur post occasum solis, nocte jam incipiente. Unde tempus immolationis pertinebat ad lunam 14, quam clauderat.

ŷ. 6: *Et decima quinta die hujus solemnitas Azymorum Domini est.* Solemnitas igitur Azymorum incipiebat a die decima quinta, et durabat per septem dies, qui proinde paschales dicebantur: non erant tamen omnes proprie festi, sed solus primus et septimus. Unde de primo dicitur ŷ. 7: *Primus erit vobis celeberrimus sanctusque.* De ultimo dicitur ŷ. 8: *Septimus erit celebrior et sanctior,* scilicet quam illi quinque dies qui præcesserant.

Porro debebant Judæi azyma comedere ab illo præcise tempore, quo comedebant pascha, adeoque ad vesperam diei decimæ quartæ. Cæterum de hoc latius et ex professo agetur in Evangelia, quando discutietur questio de ultimo Christi Paschate.

Dices: Deut. XVI tantum præscribuntur sex dies Azymorum: dicitur enim ibidem ŷ. 8: *Sex diebus comedes azyma.* Ergo non erant septem.

R. Neg. ant. Nam eodem cap. ŷ. 4 clare habetur: *Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus.* Quod igitur ibidem ŷ. 8 præscribantur sex dies Azymorum, propterea est, quia isto versu excluditur septimus dies: non quasi illo die licuisset comedere fermentum; sed quia de eo mox statuitur aliquid particulare, scilicet quod esset collecta Domini; et quod in eo non liceret facere opus, sicuti in quinque antecedentibus.

ŷ. 10: *Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis.* Hinc patet, has leges ceremoniales, et hæc festa non obligasse eos, nec ab ipsis servata fuisse tempore peregrinationis in deserto; ideoque forte magis defectu eorum quæ ad legis observantiam requirebantur, quam ex natura rei: nam etiam illo tempore sabbatum fuit omnino observatum.

Et messueritis segetem, seu metere inceperitis (unde Deut. XVI, 9 dicitur: *Die qua falcem in segetem miseris,* feretis manipulos spicarum primitias messis vestræ ad sacerdotem. Pagninus vertit homer primitiarum: sed LXX hic etiam manipulum vertunt; et vox hebræa homer etiam manipulum significat.

Hic manipulus, qui nomine totius populi offerebatur teste Josepho lib. III Antiq. cap. 10) e vicinia regionis jerichtoninæ fere meti solebat, ubi circiter quindecim diebus ante maturescunt segetes, quam vel in agro jerosolymitano, vel alio terræ Judææ tractu. Addit Josephus, ex hordeacea messe, quæ citius maturescit, manipulum solere desumi.

Qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabiles sit pro vobis. Dicit Josephus, quod manipulus ille non offerretur ad altare, una cum spicis et paleis; sed, ut ait, siccabatur primum, deinde pilo tondebatur, mox furfurum excretionem repurgabatur. Simila autem, seu flos farinæ ad mensuram unius homer, imposito simul thure et oleo, adolebatur Domino.

Altero die sabbati, id est secundo die Azymorum, sive altero die post solemne festum; nam sabbatum

hic non sumitur pro septimo die hebdomadæ, qui proprie sabbatum dicitur; sed accipitur appellative pro festo primæ diei Azymorum, quod hic vocatur sabbatum, quia in eo indicta erat quies seu cessatio ab omni opere servili ob solemnitatem festi. Unde hebraice habetur: *A crastino cessationis seu sabbati,* adeoque dies ille intelligitur semper fuisse decima sexta mensis primi.

ŷ. 15: *Numerabitis ergo ab altero die sabbati* (jam dicto, scilicet a decima sexta die mensis primi) *quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas.* Traditur hic regula investigandi, et collocandi festum Pentecostes, quod Deut. XVI, 10 vocatur festum hebdomadarum.

Itaque ab altero die sabbati, id est Paschatis, et solemnitatis Azymorum, hoc est a secundo die Azymorum inclusive, numerabantur septem hebdomadæ, quæ efficiunt 49 dies.

ŷ. 16: *Usque ad alteram diem impletionis hebdomadæ septimæ, id est quinquaginta dies.* Hoc est usque ad sequentem diem post expletam septimam, ille enim erat quinquagesimus dies, seu festum Pentecostes. Ex hac computandi ratione sequitur evidenter, quod illud festum semper incidit in eundem hebdomadæ diem, in quem incidebat ille dies alter sabbati, seu dies secundus Azymorum.

A qua autem die istæ septem hebdomadæ computarentur, quando secunda dies Azymorum incidebat in sabbatum (sicut contigit eo anno quo mortuus est Christus) satis acriter controverti solet. Hanc autem controversiam nos hic omittimus, quia de ea agemus in Evang., quando tractabimus de ultimo Christi Paschate.

CAPUT XXIV.

Agitur de oleo ad cremandas lucernas, præscribitur quales debeant esse panes Propositionis, et blasphemus jussu Dei lapidatur.

QUESTIO UNICA. — CUR MOYSES BLASPHEMUM NON PUNIERIT, NISI PRIUS OBTEŒTO DIVINO RESPONSO.

Vers. 10: *Ecce autem egressus filius mulieris isærlitidis, quem pepererat de viro ægyptio.* Nam multi Ægyptii egressi fuerant cum Israelitis de Ægypto, ait Tirinus, scilicet qui verum Dei cultum et circumcisionem susceperant, et affinitate illis conjuncti fuerant: siquidem Exod. XII, 58, *Vulgus promiscuum innumerabile cum eis ascendisse dicitur.*

Notat enim Moyses originem istius blasphemii, ut indicet eum, tanquam ex patre saltem aliquando gentili natum, ad blasphemandum Deum Israel fuisse proniorem.

ŷ. 11: *Cumque blasphemasset nomen* (scilicet illud sanctum Dei nomen tetragrammaton JEHOVA) *et maledixisset ei,*

ŷ. 12: *Miserunt eum in carcerem, donec nosset quid juberet Dominus.* Quæri potest, quare Moyses blasphemum hunc non mulctaverit morte per eam legem, quæ præcipit interfici eum qui (supra cap. XX,

9) maledixisset patri suo aut matri, argumento desumpto a fortiori: cum judices si casus incidat non expressus in jure, soleant ex similibus, quid sibi faciendum sit, statuere. Unde

R. et dico: Moyses pro gloria Dei zelatus super hoc scelere puniendo divinum responsum postulavit, quasi tale crimen esset, cui communis pœna non sufficeret.

Attamen Deus ultra lapidationem (quæ erat communis aliorum pœna) nihil exegit, ut daret exemplum omnibus præpositis et principibus, ne proprias injurias, velut graviore vindicent, sed etiam quamdam clementiam erga eum, qui adversus eos deliquit, ostendant.

ŷ. 14: *Et ponant omnes qui audierunt manus suas super caput ejus,* tanquam testes blasphemix. Hac ceremonia significant: 1. se affirmare, quod res vere ita accidisset, quod caput istud esset reum et morti obnoxium. 2. Quia peccata impunita redundant in rempublicam dissimulantem, significabant hoc ritu se illud a se remove delictum in illum qui deliquerat, quasi tacite Deum rogantes, ut illum puniendo, pœnam ab ipsis et a republica averteret. Videtur autem hæc ceremonia locum habuisse non solum in blasphemix, sed etiam probabiliter in alio quovis crimine; ut patet ex historia Susannæ, cujus capiti duo senes manus imposuerunt, Daniel, XIII, 54.

CAPUT XXV.

Describitur annus septimus seu sabbaticus, item quinquagesimus seu jubileus.

QUESTIO I. — AN DOMINO FUNDI NON LICUERIT ANNO SABBATICO QUIDQUAM COLLIGERE EX VINEA VEL AGRO.

Circa id quod dicitur ŷ. 4: *Septimo autem anno... agrum non seres, et vineam non putabis,* observat S. P. Aug. Q. 89 in Levit. *Per hoc, quod ait, Non putabis, omnem culturam eo anno (sabbatico) prohibitam debemus accipere; neque enim si putanda non est, aranda est... vel quodlibet aliud, quod ad culturam ejus pertineat, adhibendum. Sed quomodo solet a parte totum intelligi, ita per putationem omnis cultura intelligenda est: et per agrum atque vineam omnem agri genus intelligendum est: neque in oliveto vel quolibet alterius generis agro aliquid operandum est, de quibus tacuit.*

ŷ. 5: *Uvas primitiarum tuarum non colliges.* Id est fructus quos soles tibi primo loco, tanquam dominus fundi, quasi primitias tibi debitas colligere per modum vindemiæ vel messis (priusquam soles permittere alios in vineam tuam ingredi) istos fructus primitiarum per consuetos messorum et vindemiatores anno sabbatico non colliges, ex iis scilicet, quæ sponte illo anno, vel forte ex granis anno præcedente decidis terra proferet: sed relinques omnia communia, tum tuis, tum aliorum necessitatibus.

In hebræo habetur: *Uvas separationum tuarum.* Unde sunt qui per uvas primitiarum, cum Jansenio, intelligunt eas, ex quibus Deo primitias præparare et offerre solebant.

ŷ. 6: *Sed erunt vobis in cibum, tibi et servo tuo, etc.*

Hinc patet quod, etsi non potuerint a domino fundi anno sabbatico colligi uvæ vel alii fructus, quasi e fundo proprio, potuerint tamen ad cibum et usus domesticos colligi, quasi ex fundo communi, et junctim cum aliis, seu peregrinis, seu jumentis eundem agrum depascentibus. Unde S. P. loco supra cit.: *Satis, inquit, aperuit, nec dominum agri prohibitum vesci eis, quæ non adhibita cultura illo anno sponte nascuntur; sed fructus redigere prohibitum, ut hoc solum caperet, quod statim vescendo consumeret, non quod in usus reponeret.*

Prærogativæ anni sabbatici aliis Scripturæ locis supplentur: nam Deut. XV, 2 mandatur fieri debitorum remissio, ibidemque cap. XXXI, 10 statuitur, ut eodem anno in solemnitate tabernaculorum lex prælegatur toti populo.

QUÆSTIO II. — QUOMODO APUD JUDEOS COMPUTARETUR ANNUS JUBILEUS.

Præter annum septimum seu sabbaticum, præscribatur insuper Judæis, post septies septem annos alius annus quietis ac remissionis, nempe jubileus, cujus non tantum eadem erant privilegia, quæ anni sabbatici, sed insuper alia quædam majora.

ŷ. 8: *Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est septies septem, quæ simul faciunt quadraginta novem.* Circa hæc concurrunt duæ difficultates: 1. A quo mense annus sabbaticus et jubileus inchoaretur. Vult Abulensis incepisse a mense Nizan, id est a primo; alii vero dicunt, incepisse a mense Tisri, id est a septimo mense.

2. A quo anno deberent incipere computare septem hebdomadas annorum, an a jubileo præcedente inclusive, an exclusive.

R. et dico 1. Quamvis alia Judæorum festa inciperent a mense Nizan, qui correspondet partim nostro martio et partim aprili, annus tamen sabbaticus et jubileus incipiebat a mense Tisri, qui correspondet partim nostro septembri et partim octobri.

Prob. I. Quia hic ŷ. 9 dicitur: *Et clanges buccina* (scilicet ad annuntiandum annum jubileum) *mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore.* Ergo annus jubileus non inchoabatur a mense Nizan, sed a Tisri. Et sane dies ille decimus mensis septimi aptissime a Deo electus fuit, ut ab illo inchoaretur annus tum jubileus, tum etiam sabbaticus: nam justum erat ut illo die, quo a Deo petebant debitorum suorum seu peccatorum veniam, ipsi pariter remitterent suis fratribus vera æris alieni debita, redderent possessiones, etc.

Prob. II. Si ille annus incepisset a mense Nizan, debuissent duobus annis continuis carere fructibus terræ; nam cum fructibus post mensem Nizan tantum incipiant maturescere, non potuissent illos metere: et cum pariter non possent toto illo anno seminare, iterum non habuissent fructus anno sequenti. At vero cum mense Tisri omnes fructus sint in illa regione maturi et collecti, non carebant fructibus nisi illo sequenti anno, qui erat sabbaticus vel jubileus.

Dices : Hic γ . 21 promittit Deus anno sexto se daturum Judæis tantam benedictionem , ut terra ferat fructus trium annorum ; atqui si annus sabbaticus non incepisset a mense Nizan , sed a Tisri , satis fuisset promittere fructus duorum annorum ; ergo.

Prob. min. quia finito anno septimo , seu sabbatico , statim potuissent rursus agros serere , incipiente anno octavo , et sub finem ejusdem anni metere fructus.

Respondent aliqui , hanc promissionem divinam non intelligendam esse de quolibet anno sabbatico , sed de illo duntaxat , qui immediate ante , vel post jubilæum incidebat : tunc enim duo anni successive erant sabbatizandi , et fructus trium annorum necessarii.

Sed hæc responsio non videtur admittenda : nam si agatur de anno sabbatico , qui immediate ante jubilæum incidebat , non verificantur verba Scripturæ γ . 22 : *Seretisque anno octavo* ; siquidem ille annus octavus erat annus jubilæus , quo serere non licebat. Si autem agatur de anno sabbatico , qui immediate post jubilæum incidebat , non verificatur , quod Deus daret benedictionem suam anno sexto ; quia cum hic annus sextus rursus esset annus jubilæus , nullos hoc anno sexto fructus percipere potuissent , adeoque non anno sexto , sed potius anno quinto Deus benedictionem suam dare debuisset. Itaque melius

Respondetur , neg. min. Nam cum Judæi haberent duplicem messem , scilicet unam in vere , et alteram in autumno , clare sequitur , quod ex fructibus anni sexti comederent tribus annis , saltem incompletis , scilicet anno sexto a vere usque ad autumnum , deinde integro anno septimo seu sabbatico , et denique anno octavo pariter ex eisdem tam diu vescebantur , donec maturi essent fructus , quos post transactum annum sabbaticum isto anno seminaverunt , juxta id quod habetur γ . 22 : *Seretisque anno octavo , et comeditis veteres fruges , usque ad novum annum : donec nova nascantur , edetis vetera*.

Pater igitur , quod γ . 21 hujus cap. nequaquam nostræ sententiæ obsit , sed potius eandem confirmet , et opinionem Abulensis evertat : nam cum cit. γ . Deus promittat se anno sexto tot fructus daturum , ut sufficiant pro tribus annis , clare sequitur , quod ex fructibus , quos anno sexto metebant et colligebant , tribus annis viverent : atqui non potuissent ex fructibus anni sexti tamdiu vivere , si annus sabbaticus incepisset a mense Nizan : ergo , etc.

Prob. min. quia si incepisset a mense Nizan , amississent omnes fructus anni sexti , quandoquidem eos metere non potuissent , ut dictum est prob. II , et satis clare patet ex Q. præced. juxta quam , ut ex S. P. Aug. vidimus , anno sabbatico non licebat fructus , etiam sponte natos colligere , ut in usus reponerentur.

Dico 2. Annus jubilæus non computabatur a jubilæo præcedenti inclusive , sed a primo anno post jubilæum.

Prob. I. Quia γ . 10 clare dicitur : *Sanctificabisque*

annum quinquagesimum , qui scilicet post annos 49 (de quibus γ . 8) ab autumno seu ab illo mense septimo , quo clanges buccina , incipit , et durat usque ad mensem septimum , seu autumnum anni sequentis. Unde et in hebræo ita habetur : *Sanctificabis primum annum quinquagesimum*. Atqui si computus incepisset a præcedenti jubilæo inclusive , non sanctificasset annum quinquagesimum , sed quadragesimum nonum ; ergo , etc.

Prob. min. Ponatur hæc lex : Sanctificabis diem septimum , v. g. dominicum. Si pro sequenti die septimo debeam computare a præcedenti dominico inclusive , incidet ille dies sanctificandus in sabbatum , adeoque non erit septimus sed sextus : ergo similiter si Judæi annum jubilæum computassent a jubilæo præcedenti inclusive , non sanctificasset annum 50 , sed 49.

Prob. II. Quia sequeretur quod unus idemque annus , nempe quinquagesimus , debuisset semper bis computari ; erat enim ultimus in computu præcedenti , et fuisset primus in computu sequenti. Hoc autem est extra omnem ordinem numerandi ; ergo.

Prob. III. Quia alias nunquam potuissent incipere suum computum pro primo jubilæo : nam primus jubilæus non poterat esse annus quinquagesimus a jubilæo præcedenti exclusive ; siquidem nullus præcesserat jubilæus , qui posset inclusive computari ; ergo præfatus computus non potest etiam locum habere in jubilæis sequentibus , quia primo ceteri conformes sunt.

Obj. I. Licet nostra dies dominica non sit nisi septima dies hebdomadæ , si præcedens dominica excludatur ; tamen ex communi usu inter christianos recepto dici consuevit dies octava , eo quod nimirum tunc computus dierum inchoetur a præcedente dominica inclusive ; ergo pariter annus jubilæus potuit dici annus quinquagesimus , si nempe computus annorum inchoetur a jubilæo præcedenti inclusive.

R. Neg. conseq. Disparitas est quod Ecclesia , dum loco sabbati primum incepit celebrare diem dominicam , computum dierum hebdomadæ inchoaverit a prima feria post sabbatum , et consequenter habuit se ad dominicam immediate præcedentem , non ut ad diem celebratam , sed tanquam ad feriam primam , qua Judæi et christiani operabantur. Cum igitur primus dies dominicus , qui in Ecclesia celebratus fuit , foret dies octavus septimanæ , non mirum est quod adhuc hodie dum ex usu inter christianos recepto ita appelletur. At vero in annis jubilæis talis computus admitti non potest : nam jubilæus præcedens primum Jubilæum nullus invenitur ; et consequenter computus annorum jubilæorum non potest inchoari a jubilæo præcedenti inclusive.

Obj. II. Saltem dici posse videtur , quod annus quadragesimus nonus semper quidem foret jubilæus ; sed tamen quod hic annus vocetur quinquagesimus , quia nempe Scriptura utitur numero rotundo pro numero fracto.

R. Neg. assumpt. 1. Quia in hoc supposito annus

jubilæus semper incurrisset in septimum annum sabbaticum : atqui tamen id admitti nequit ; ergo , etc.

Prob. min. quia si annus jubilæus semper incurrisset in septimum annum sabbaticum , frustra prohiberet Scriptura seri aut meti in anno jubilæo : satis enim erat id de anno septimo seu sabbatico præcepisse ; ut observat Abulensis Q. 14 in hoc cap. Levitici.

2. Quia Scriptura hic γ . 10 apertissime annos quadraginta novem ab anno jubilæo , quem et quinquagesimum vocat , distinguit , adeo ut annus quadragesimus nonus quodammodo opponatur anno quinquagesimo ; atqui tali distinctione aut oppositione nequaquam opus erat , si eundem annum utroque numero signare voluisset ; ergo etc.

Itaque cum eodem modo Scriptura hic jubebat sanctificari annum jubilæum , tanquam quinquagesimum annum post septem hebdomadas annorum , sicut supra cap. XXIII præcipit celebrari festum Pentecostes , tanquam quinquagesimum diem post septem hebdomadas dierum : clare sequitur quod , sicut 49 diebus adjiciebatur dies unus , qui erat quinquagesimus seu festum Pentecostes , ita 49 annis adjiceretur annus unus , qui foret quinquagesimus seu jubilæus. Et ita computaverunt etiam antiquiores fere omnes qui non quadragesimum nonum , sed quinquagesimum annum pro jubilæo recipiunt , præsertim Eusebius in Chronico , Cyrillus lib. XVII de Adorat. Hieron. epist. 127 ad Fabiol. Ambros. in Psal. L. Beda , et Josephus lib. III Antiq. cap. 10.

Obj. III. Ex nostra sententia sequitur , quod aliquando fuissent duo anni quietis et otii immediate continui : siquidem necessarium fuisset , ut primo et septimo quoque jubilæo duo anni sibi continui essent sacri seu otiosi , nempe quadragesimus nonus tanquam sabbaticus septimus , et quinquagesimus tanquam jubilæus. Atqui tamen hoc non videtur admittendum ; quia terra non protulisset fructus sufficientes ; ergo , etc.

R. Neg. min. Nam Deus qui γ . 21 dicit : *Dabo vobis benedictionem meam anno sexto , et faciet fructus trium annorum* , etiam dabat benedictionem suam anno 48 , ut haberent fructus sufficientes pro illis annis quibus terra debebat manere inculta et otiosa.

Obj. IV. Si annus quinquagesimus esset jubilæus , sequeretur , semper in computando sequenti anno sabbatico tantum quinque , non vero sex annos laboratorios futuros ; atqui hoc repugnat γ . 5 : *Sex annis seres agrum tuum* ; ergo.

R. Neg. min. Quia id mere per accidens erat raroque contingebat : nam singulis septem sabbaticis annis semel duntaxat fiebat , ut quinque tantum annis laboraretur ; ac consequenter cum ordinarie sex annis terra seminaretur , æque verificatur γ . 5 hujus cap. ac verificatur illud Exod. XXIII , 12 : *Sex diebus operaberis* ; quamvis sequentem contingeret , ut aliquod festum in diem sequentem sabbatum , aut etiam alium incideret. Ex dictis

Nota quod in secundo jubilæo distaret annus jubi-

læus a sabbatico uno anno interjecto , in tertio duobus , et sic deinceps usque ad septimum , ubi se iterum consequebantur.

QUÆSTIO III. — QUANDONAM COMPUTUS ANNORUM SABBATICORUM ET JUBILÆI PRIMUM INCEPERIT.

Observe ex γ . 2 hujus cap. quidem satis constare , quod computus illorum annorum tantum incepit dum Judæi ingressi fuerunt terram promissionis , et eam arare ac colere cœperunt : at a quo anno ingressus inchoari debebat , non æque liquet. Rabini , referente Serario in cap. XIII Josue , prætendunt primum annum sabbaticum anno 14 seu 15 Josue fuisse celebratum : putant enim filios Israel annis septem in expugnanda terra Chanaan , et totidem in dividenda regione occupatos fuisse , et tum demum incepisse persolvere decimas , numerari annos remissionis , terræ sabbatum , et annos jubilæos. Sed hæc opinio vix est probabilis : nam præterquam quod omnino gratis fingatur filios Israel septem annis in dividenda terra occupatos fuisse ; etiam ex cap. XIV et XV lib. Josue satis constat , quod anno septimo principatus Josue filii Israel possessiones suas adire et terram colere cœperint.

Tirinus cap. XVI Chron. Torriellus ad annum mundi 2584 , num. 2 , et nonnulli alii docent , annos sabbaticos et jubilæos inchoatos esse ab anno primo Josue , quo Hebræi ingressi sunt Chanaanem pugnantes contra Jericho. A Lapide autem et Serarius et plures alii volunt , istos annos inchoatos fuisse non statim ab ingressu in terram promissam , sed ab anno septimo Josue , quo subacta tot bellis terra , eam dividere et colere cœperunt. Et hæc sententia apparet verimilior , atque

Prob. I. Quia ab eo anno debent inchoari anni sabbatici , quo Hebræi terram Chanaan arare , colere , et serere cœperunt ; siquidem γ . 3 aperte dicitur : *Sex annis seres agrum tuum , et sex annis putabis vineam tuam , colligesque fructus ejus : γ . 4 : Septimo autem anno sabbatum erit terræ*. Atqui non ab anno primo , sed a septimo ipsius Josue terram arare , colere , et serere cœperunt ; ergo , etc.

Prob. min. Quia non poterant terram colere , nisi eam haberent et possiderent ; atqui eandem non habuerunt et possederunt , nisi eo anno quo a Josue eis per sortem divisa est : hæc vero divisio accidit anno ab exitu ex Ægypto 47 , ut colligitur ex Josue XIV , 7 et 10 collato cum cap. XIII , lib. Num. qui annus 47 erat ipsius Josue post Moysis obitum septimus. Ergo anni tam sabbatici quam jubilæi (nam ex annis sabbaticis dependet et computandus est annus jubilæus , ut patet ex γ . 8) inchoari debent ab anno septimo Josue.

Prob. II. In anno sabbatico , ut ex γ . 4 liquet , cessare debebat aratio , cultusque terræ cæterus , item debebat fieri debitorum remissio. In jubilæo præterea debebant reddere possessiones ante emptas , dare libertatem servis : atqui illa facere non poterant , nisi prius possessiones , servos et ancillas haberent : sed

illa non habebant ante divisionem terræ promissæ, quæ contigit anno septimo post transitum Jordanis : ergo, etc.

Obj. I. Deus hic γ . 2 præcipit annum sabbaticum celebrari non a possessione terræ, sed ab ingressu in eam; atqui in illa ingressi sunt anno primo principatus Josue; ergo, etc.

R. Neg. maj.; nam cum γ . 3 statim sublatum: *Sex annis seres*, etc. satis clare patet, quod annus sabbaticus non potuerit celebrari nisi postquam sex annis terram arassent, seminassent, etc. adeoque anni sabbatici non potuerunt inchoari nisi a possessione terræ: seu ab eo tempore, quo post peracta bella, terra divisa fuit: tunc enim tantum in eandem perfecte ingressi sunt.

Iust. Non est verisimile, totis sex annis Israelitas ab agricultura abstinuisse: siquidem cum tunc non amplius plueret manna, ex fructibus terræ manducare debebant; ergo, etc.

R. Licet quidem verisimile appareat, quod in aliquibus locis terram coluerint: tamen cum adhuc continuis bellis occupati essent, terram regulariter arare et serere non potuerunt, nequidem illi qui jam a Moyse acceperant possessiones suas trans Jordanem; quandoquidem hi cum cæteris tribubus, juxta mandatum Moysis Num. XXXII, ad bellum perrexerint contra Chananæos; ut patet ex Josue cap. IV, 12. Manducabant autem tunc quidem ex fructibus terræ, sed non ex illis solis quos hinc et inde ipsi seminabant, sed præsertim ex istis, quos Chananæi seminaverant, quorum regionem bello sibi subjugabant.

Obj. II. Alia Judæorum festa, item ritus et ceremoniæ quæ concernebant sacrificia, statim ab ingressu in terram promissionis debuerunt observari; ergo et idem dicendum videtur de annis sabbaticis et jubilæis.

Transmisso ant. neg. conseq. Disparitas est, quod in priori casu nihil obstaret, quominus ea omnia Hebræi observare possent, quandoquidem ab anno primo ingressus haberent omnia, quæ ad sacrificia etc. requisita et necessaria erant. At in posteriori casu deerant requisita ad celebrandam annum sabbaticum, nam antequam eum celebrarent, debebant sex annis terram coluisse, agros seminasse, etc. quæ omnia, uti ex dictis constat, facere non potuerunt ante annum septimum principatus ipsius Josue.

Sunt nonnulli alii qui contendunt annos sabbaticos et jubilæos inchoandos esse non a divisione terræ, quæ anno septimo principatus Josue facta est in Galgalis, sed ab ea, quæ aliquo tempore post facta est in Silo, ut refertur Josue XVIII et XIX. Sed an a divisione Galgalæ, an vero a Siluntina jam dicti anni inchoari debeant, parum refert: quia hic tantum prætendimus, et probare conati sumus, quod non nisi post divisionem terræ isti anni inchoari potuerint.

QUÆSTIO IV. — QUIBUS DE CAUSIS DEUS VOLUERIT, UT HEBRÆI IN JUBILÆIS REDIRENT AD POSSESSIONES SUAS, ET QUID STATUERIT CIRCA DOMOS URBANAS ET SUBURBANAS.

Assignaturus Deus privilegia jubilæi, dicit γ . 15:

Anno jubilæi redient omnes ad possessiones suas. Unde agri frugiferi cum domibus in agro sitis, etsi centies divenditis, anno jubilæi redibant ad dominum suum primum, nullo pretio reddito. Itaque revertebatur homo ad possessionem suam immobilem, et ad familiam suam, cui bona certa fuerant in prima divisione assignata.

γ . 25. *Terra quoque non vendetur in perpetuum; quia mea est.* Ex quo sequitur, quod etiamsi v. g. agrorum aliorumque honorum immobilium venditor dominium transferret in emptorem, ejusmodi tamen venditio haberet quasi speciem et effectus elocationis cujusdam; neque enim poterant ejusmodi agri a Judæis in perpetuum distrahi, sed potius tantum quasi elocari, vel in emphyteusim dari usque ad annum jubilæi: atque hinc etiam crescebat et decrescebat pretium juxta numerum annorum restantium usque ad jubilæum, ut habetur γ . 14 et sequentibus.

Dico 1. Causæ talis institutionis erant variæ. Prima, ne tribus et familiæ confunderentur.

Secunda, ne ditiores omnia emendo ad suam transferrent familiam.

Tertia, ne nimis affligeretur ille, quem paupertas ad vendendum possessiones suas cogebat, dum spem haberent bona sua gratis recuperandi.

Quarta, ut servaretur quædam inter Judæos æqualitas, atque adeo superbiæ, invidiæ et murmuris tolleretur occasio.

Quinta, ut hoc modo Deus affectum Judæorum a terra avelleret. Hac enim possessionum reversione perpetuo admonebantur, quod terra non tam esset ipsorum quam Dei. Unde γ . 25 Deus addit: *Vos advenæ et coloni mei estis.*

γ . 24: *Cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur.* Hac lege tribuebatur jus redemptionis extra annum jubilæum, ita ut bona præfata redimi possent quovis tempore, vel ab eo qui venderat vel ab ejus propinquo.

Dico 2. Aliud erat de domibus urbanis, vel agris suburbanis non frugiferis, sed ad hortos potius deliciarum vel sepulcrorum deputatis, aut aliis similibus usibus deservientibus, qualis erat hortus Josephi ab Arimathæa, vel ager figuli 50 argenteis Judæa emptus in sepulturam peregrinorum. Hi enim et similes agri non frugiferi, uti et domus omnes urbanae et suburbanæ, poterant pretio alienari; neque facultas erat ea redimendi, nisi primo anno a venditione, ut patet ex γ . 29: et si tunc non redimerentur, nequidem in jubilæo revertebantur ad antiquum dominum, quemadmodum agri rustici et domus villicæ revertebantur.

Ratio disparitatis assignari potest, quod agri frugiferi et domus rusticanae censerentur propria cujusque tribus hæreditas, ac stabiliter a Deo donata possessio, quam minime expediebat confundi ac permisceri, ne tandem multi cum suis integris familiis ad inopiam dilaberentur. At vero domus intra urbis muros, et suburbanæ censebantur tantum bona adjectilia, et pro cujusque placito constructa. Sanxit hoc etiam Deus; ut hac ratione urbes redderentur populosæ, dum a qui-

busvis et diversæ tribus hominibus, imo et proselytis sive advenis incolebantur. Insuper hoc Deus decrevit, ne quis facile et temere domum suam in urbe venderet, utpote quam sciret se nunquam recepturum.

Quod vero per possessiones, sive domos quæ erant intra urbes, non distinguerentur tribus et familiæ, ex eo patet, quod Levitæ eas possidere possent, qui tamen in terra promissionis nullam censebantur habere possessionem. Aedes autem Levitarum urbanae, adeoque et urbes eorum semper poterant redimi, et suburbana nullo modo divendi: quia scilicet illis non poterant pecora eorum alii; et quia, ut dicitur γ . 54: *Possessio eorum sempiterna est.*

Cap. XXVI promittit Deus viginti et octo benedictiones Judæis, si legem ejus observent: plures vero maledictiones eis minatur si prævaricentur. Quomodo autem illæ intelligendæ sint, diximus supra cap. XVIII, q. 1.

CAPUT XXVII.

Statuuntur leges variæ de votis, sive illa concernant homines, sive animalia, sive domos, sive agros, sive alia anathema. Agitur etiam de decimis templo donandis.

QUÆSTIO I. — CUR DEUS PRÆSCRIPSERIT REDEMPTIONEM VOTORUM QUIBUS HEBRÆI SE DEDICABANT MINISTERIO TABERNACULI.

Vers. 2: *Homo qui votum fecerit, et sponderit Deo animam suam; id est vitam suam, sive se ipsum per votum Deo se dicaverit, aut mancipaverit cultui divino in usus tabernaculi, ut v. g. portet aquam vel ligna ad sanctuarium, ut verrat atrium, ut subserviat levitis.* Quamvis enim ministeria immediata circa tabernaculum et altare incumberent ac licerent solis sacerdotibus et levitis, multa tamen inferiora ab illis poterant in ministerium levitarum. Soli ergo sacerdotes et levitæ vovere poterant se semper in suis officiis sacris ministraturos Domino, et tunc ex voto id præstare tenebantur, ut patet in Samuele I Reg. I, 11: ad alia autem laicorum officia ante dicta quilibet ex quavis tribu offerre se et devovere poterat.

Sub æstimatione dabit pretium. Hanc voti redemptionem sanxit Deus 1. Ut levitis et sacerdotibus, quorum ingens numerus, sic uberior suppeteret sustentatio; sicut et pretio jussit redimi primogenitos sibi debitos. Atque illud pretium, quemadmodum et pretium votorum voluit cedere in jus sacerdotum; ut patet ex γ . 21 et Num. XVIII, 14.

2. Ne tabernaculum nimia voventium multitudine gravaretur: fuissent enim hæc vota sanctuario onerosa, quod omnes hos voventes debuisset alere.

3. Quia videbat Deus Gabaonitas ingenti numero postea ad illa servilia, et quasi mancipiorum ministeria esse dedicandos, Josue IX, 21. Insuper I Esdræ VIII, 20 leguntur Nathinæi a Davide ad ministeria levitarum designati.

Porro pretium redemptionis taxatur per siclos san-

ctuarii, qui valebant medio fere patacone rostrate. Quod vero diversum assignetur pretium pro viris, feminis et pueris, ideo fit, quia ad labores pluris valet vir quam femina et puer.

Feminæ autem vovebant in usum tabernaculi suo sexui convenientia, ut nere, telas texere, sacerdotales et leviticas vestes conficere, lavare, etc.

γ . 6: *Ab uno mense usque ad annum quintum, pro masculo dabantur quinque sicli.* Sed quæri potest quomodo pretium illud tanquam pro voto solveretur, cum in illa ætate vovere non possent. Sed potuerunt Domino esse consecrati per votum parentum: unde et Anna mater Samuelis voto nuncupavit filium suum etiam antequam nasceretur.

QUÆSTIO II. — CUJUSMODI FUERIT VOTUM QUO RES ITA CONSECRABATUR DEO, UT DESTRUI DEBERET, AUT NATURALITER AUT CIVILITER.

Vers. 28: *Omne quod Domino consecratur.* Hebraice habetur: *Omne Cherem*; quod LXX vertunt *Anathema*, seu omne votum, quod res ita absolute, perfecte et irrevocabiliter consecratur Deo, ut destrui aut interimi naturaliter vel civiliter debeat. *Sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, neque redimi poterit.* Agitur ergo de alia specie voti quam in præcedentibus, ubi simpliciter vocatur *neder*, id est votum quod permittebat redemptionem istam, quæ hic vetatur respectu voti *cherem*, quod secundum etymologiam suam idem quodammodo significat, quod votum excisionis et interemptionis. Vox enim hebraica *charam*, unde derivatur, significat occidere, excidere, etc., alioquin ex γ . 11 et seqq. constat animal et agrum simpliciter et nude Deo devotum potuisse redimi.

γ . 29: *Omnis consecratio* (hebraice rursus habetur: *Omne cherem*) *quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur.* Quæri potest quomodo omne consecratum debeat mori, cum inter talia consecrata etiam numerentur homo et ager: homo enim per mortem Deo immolari non debet; ager vero non potest.

R. sensum esse, In gloriam Dei adstruatur: id autem fieri debebat modo cuique rei proprio; nam si erat animal immolabile, occidebatur in sacrificium: homo autem moriebatur negotiis secularibus et deputabatur cultui divino, quemadmodum religiosi hodie vocantur civiliter mortui; quomodo etiam filiam Jephthæ oblatam Deo, quidam recentiores interpretantur.

Hoc sensu dicit S. P. Aug. lib. X, de Civ. Dei, cap. 6: *Homo Dei nomini consecratus, et Deo devotus, in quantum mundo moritur, ut Deo vivat, sacrificium est.* Sic civiliter moriebatur Samuel, quando cultui divino consecratur in perpetuum.

Quando autem hoc votum usurpabatur adversus hostes Israel, illud de vera et naturali morte accipiebatur. Sic Num. XXI, 2, Chananæi ab Hebræis voto *cherem* Deo devoti, omnino succisi et usque ad interfectionem deleti narrantur; indeque nomen loci vo-